

Ольга ЧЕРЕМСЬКА

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
ХАРКІВСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ
(XIX – перша третина XX ст.)

СТУДІЇ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту української мови
Національної академії наук України
(протокол № 12 від 19.12.2019 р.)

Відповідальний редактор: **С. Я. Єрмоленко**, доктор філологічних наук,
професор, член-кореспондент НАН України.

Рецензенти:

С. П. Бибик,
доктор філологічних наук, професор;
К. Ю. Голобородько,
доктор філологічних наук, професор;
М. В. Мамич
доктор філологічних наук, доцент.

784821

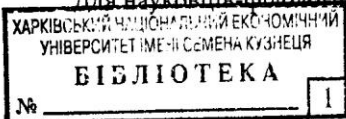
Черемська О. С.

Ч-46 Становлення і розвиток Харківської філологічної школи (XIX – перша третина XX ст.): монографія / відп. ред. С. Я. Єрмоленко. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2020. 484 с. (Серія «Студії з українського мовознавства»).

ISBN 978-617-7538-60-7

У монографії вперше запропоновано цілісний погляд на історію Харківської філологічної школи, починаючи від її виникнення (10-ті роки XIX ст.) і до часу найвищого розквіту (20-ті роки XX ст.). В історії розвитку школи виокремлено чотири етапи, диференціювання яких зумовлене еволюцією наукової думки в європейському мовознавстві та зміною напрямів лінгвістичних досліджень. З'ясовано, що одним із найвагоміших здобутків школи стало розроблення й ухвалення першого академічного правопису української мови, який увійшов в історію вітчизняного мовознавства як Харківський правопис (1929).

Для науковців-філологів, аспірантів і студентів закладів вищої освіти.

УДК 81-11(477.54)"18/19"

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	13
-----------------	----

РОЗДІЛ 1.

ХАРКІВСЬКА ФІЛОЛОГІЧНА ШКОЛА В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГУМАНІТАРНОЇ НАУКИ

1.1. Лінгвоісторіографія Харківської філологічної школи	20
1.2. Поняття «наукова школа» в наукознавстві: критерії диференціації напрямів, концепцій	30
1.3. Взаємодія понять «особистість» – «вчення» – «школа» – «учень» / «послідовник» у контексті виокремлення Харківської філологічної школи.....	50
1.4. Етапи формування Харківської філологічної школи.....	70

РОЗДІЛ 2.

СЛОВ'ЯНОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ХАРКІВСЬКІЙ ФІЛОЛОГІЧНІЙ ШКОЛІ ХІХ ст.

2.1. Синкретизм філології початку ХІХ ст.	81
2.2. Університетські школи філософії, граматики та риторики (Й.-Б. Шад, І. С. Рижський, І. Орнатовський, І. Ф. Тимківський).....	84
2.3. Історико-культурний аспект славістичних досліджень	94
2.3.1. Українознавчі мотиви творчості поетів-романтиків та історико-етнографічна концепція «Харківської трійці» (І. І. Срезневський, А. Л. Метлинський, М. І. Костомаров) у контексті європейського романтизму.....	94
2.3.2. І. І. Срезневський про рідномовне навчання.....	107
2.4. Проблеми нормалізації правопису і лексики (О. П. Павловський, М. А. Цертелєв, П. П. Білецький-Носенко, О. С. Афанасьєв-Чужбинський, П. С. Морачевський, В. С. Мова-Лиманський)	111

РОЗДІЛ 3.

О. О. ПОТЕБНЯ І ХАРКІВСЬКА ФІЛОЛОГІЧНА ШКОЛА

3.1. «Потебнянство»: диференційні ознаки школи.....	123
3.2. Теоретичні і практичні підходи до словесності	135
3.3. Концепція народності та лінгвософія мовного буття в працях О. О. Потебні	144
3.4. Психолінгвістична теорія О. О. Потебні.....	147

3.5. Граматична концепція О. О. Потебні.....	158
3.5.1. Слово як об'єкт граматичної концепції О. О. Потебні.....	158
3.5.2. Частини мови як об'єкт граматичної концепції О. О. Потебні.....	161
3.5.3. Речення як об'єкт граматичної концепції О. О. Потебні.....	165
3.6. Науково-теоретичне значення праць потебнянців.....	172
3.6.1. Погляд на особистість ученого та його наукову спадщину.....	172
3.6.2. Розвиток психолінгвістичної теорії О. О. Потебні в наукових виданнях потебнянців.....	187
3.6.3. Питання словесності в працях потебнянців.....	197
3.6.4. Нові аспекти граматичної теорії О. О. Потебні в працях учнів і послідовників ученого.....	205

РОЗДІЛ 4.

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ НАПРЯМ

У ХАРКІВСЬКІЙ ФІЛОЛОГІЧНІЙ ШКОЛІ (20–30-ті роки ХХ ст.)

4.1. Суспільно-історичні та освітньо-практичні передумови гуманітарної науки в першій третині ХХ ст.	214
4.2. Дослідження структури української літературної мови.....	223
4.2.1. Структуралістські та психологічні засади української фонології 20–30-х років ХХ ст. (М. Г. Йогансен, О. Б. Курило, О. Н. Синявський, М. Ф. Наконечний, І. Троян, Л. А. Булаховський).....	223
4.2.2. Пошук національно-мовної ідентичності у сфері внормування морфології та синтаксису.....	231
4.2.3. Взаємодія логічного і психологічного підходів у ділянці синтаксису.....	235
4.2.4. Принципи кодифікації лексики в працях мовознавців Харківської філологічної школи.....	240
4.2.5. Роль харківських мовознавців у становленні правописних норм української літературної мови.....	247
4.2.5.1. Всеукраїнська правописна конференція і Харківський правопис.....	247
4.2.5.2. Українські мовознавці про Харківський правопис.....	255
4.2.5.3. «Правописний словник» Г. К. Голоскевича.....	257
4.2.5.4. «Правописний словник» О. П. Ізюмова.....	261
4.3. Функціональний аспект у дослідженнях харківських мовознавців на початку ХХ ст.	269
4.3.1. Синкретизм досліджень зі стилістики та культури української мови.....	269
4.3.2. Розвідки зі стилістики та культури української мови в доробку Харківської філологічної школи 20-х – початку 30-х років (Л. А. Булаховський, М. Ф. Сумцов, М. Д. Гладкий, М. Ф. Сулима, М. Г. Йогансен, О. М. Фінкель).....	273

4.3.3. Теоретична і практична стилістика в лінгводидактичній концепції Б. Д. Ткаченка	290
--	-----

РОЗДІЛ 5.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ПРАЦЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ ХАРКІВСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ 20–30-х років ХХ ст.

5.1. Інтерпретація понять «літературна мова», «нормування», «мовна норма»	306
5.1.1. Погляди Л. А. Булаховського на проблему літературної мови в контексті загального мовознавства	306
5.1.2. Б. Д. Ткаченко про поняття «літературна мова» та «літературна норма»	314
5.2. Основні позамовні та внутрішньомовні чинники формування літературної норми	320
5.3. Оцінка мови Т. Г. Шевченка як джерела формування й унормування української літературної мови	324
5.4. Погляди мовознавців на джерела розвитку української літературної мови	332
5.4.1. Часові й просторові відмінності літературної мови	332
5.4.2. Нормотворча діяльність М. Д. Гладкого та М. Ф. Сулими	342
5.4.3. «Норми української літературної мови» О. Н. Синявського	348
5.5. Обговорення проблем мовного нормування на сторінках періодичних видань Харківщини	356

РОЗДІЛ 6.

РЕАКТУАЛІЗАЦІЯ МОВОЗНАВЧОЇ СПАДЩИНИ ХАРКІВСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ ст.

6.1. Роль Ю. В. Шевельова в українській лінгвістичній історіографії та популяризації доробку Харківської філологічної школи	370
6.2. Розвиток ідей Харківської філологічної школи XIX – першої третини ХХ ст. у працях сучасних науковців	386

ПІСЛЯМОВА	415
-----------------	-----

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ТА ДЖЕРЕЛ	421
--	-----

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	464
---------------------------------	-----

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ НАЗВ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	464
--	-----

STRESZCZENIE	469
--------------------	-----

SUMMARY	474
---------------	-----

СЕРІЯ «СТУДІЇ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА»	479
--	-----